

ΙΩΣΗΦ ΒΕΝΤΟΥΡΑΣ

ΤΑΝΑΪΣ. Ταναΐς και Κυκλώνιο

Εκδόσεις Νίκας, Αθήνα 2020

Στην έκδοση αυτή συγκεντρώνονται οι συλλογές ποιημάτων του Ιωσήφ Βεντούρα “Ταναΐς” (Εκδόσεις Γαβριηλίδης, 2001) και “Κυκλώνιο” (Εκδόσεις Μελάι, 2009), που αποτελούν την εσωτερική αναζήτηση και τον θρήνο του ποιητή για το Ολοκαύτωμα των Ελλήνων Εβραίων.

Η έκδοση περιλαμβάνει εισαγωγή του κριτικού και γραμματολόγου Αλέξη Ζήρα, ενώ στο

τέλος καταχωρούνται βιβλιοκριτικές της Φραγκίσκης Αμπατζοπούλου, της Ελισάβετ Αρσενίου, του Νάνου Βαλαωρίτη, της Αγγελικής Κωσταβάρα, του Νικόλα Σεβαστάκη, της Μαρίας Τσάτσου.

Κριτική του Κωνσταντίνου Μπούρα

Κείμενο σαν προσευχή και διαλογισμός

Ελεγεία για μια φυλετική γενοκτονία, σαν την “Κραυγή” του Μουνκ αντηχεί στο κενό των στοχασμών μας, εκεί που η Λογική σταματά και δεν μπορεί να συνχωρέσει κανένα Ολοκαύτωμα, καμία αποτροπιαστική ακύρωση του ανθρωποκεντρικού ελληνορωμαϊκού ευρωπαϊκού πλέον πολιτισμού μας. Οι ναζί λειτούργησαν ως βάρβαροι κι ακόμα χειρότερα, κτήνη αιμοβόρα, αναισθητες ύαινες, υπολογιστικές μηχανές. Λένε πως η έννοια του Κακού μόνον ως υπερβολή της νοητικής ενέργειας έναντι του συναισθήματος μπορεί να ορισθεί. Όμως ούτε καν αυτό. Το Μίσος επαναστρέφει την Ανθρωπότητα σε προγενέστερες φάσεις της εξέλιξής της. Και δεν είναι απλώς ένα πισωγύρισμα αλλά Ύβρις που γεννά τυράννους, τους οποίους αναμένει αμείλικτη η Νέμεσις. Μόνο που Κατά-στροφή εδώ δεν είναι ατομική, ούτε φυσικά “ηρωϊκή”. Είναι συλλογική. “Μνησιπήμων”, όπως θα έλεγε ο Γιώργος Σεφέρης. Και η συν-ενοχή είναι αναπόδραστη, σαν ένα δεύτερο “προ-πατορικό αμάρτημα” που μας καταδιώκει έξω κι από την δειλή νοσταλγία της πρώτης Εδέμ.

Κείμενο σαν προσευχή, διαλογισμός με κομματιασμένες λέξεις, ασθματικές σαν πνιγμένου, λέξεις αλλότροπες και τεχνοτροπικές, που συνυφαίνουν έναν ομηρικό ιστό με κραυγές και σιωπές, φωνές σιγαλές κι εσωστρεφείς εκρήξεις του θυμικού, που μαστίζεται και δια-στίζεται από την υπαρξιακή μοναξιά τού νοητικού Κενού, κάθε που η Λογική δεν αρκεί για να μεταβολίσει το Ασύλληπτο.

Επτά συλλογές η συγκομιδή του σημαντικού και οικουμενικού ποιητή Ιωσήφ Βεντούρα. Εδώ παρουσιάζεται ένα θεματικό δίπτυχο για το Ολοκαύτωμα, με

καινούργιο πρόλογο του Αλέξη Ζήρα και έξι τυπωμένες κριτικές εμβληματικών ανθρώπων του Λόγου και της Τέχνης, που ακτινογραφούν την παγιωμένη ρευστότητα ενός λόγου που δεν ανακρυσταλλώνεται, αφού δεν τον αφήνει ο λυγμός. Από αυτή την άποψη πρόκειται για ένα ιδιότυπο “έργο εν εξελίξει” μεταξύ λετρισμού, εικονοποίησης και μελωδικής κραυγής διαμαρτυρίας.

Αγαστή ταύτιση μορφής-περιεχομένου. Η δυστυχής εμπειρία συναντά την ανυπόκριτη Μοίρα και ο Όμηρος συνδιαλέγεται με τα μεγάλα πνεύματα της Παλαιάς Διαθήκης. Το σώμα παρόν, πνίγεται, πικραίνεται και πάσχει, διαμαρτύρεται για την απουσία Του Θεού, για την αδήριτη ανάγκη επιβίωσης των κοινών ανθρώπων, που κουβαλάμε αμείωτη την συν-ενοχή της όποιας απραξίας μας.

Και το αλάτι, σύμβολο, τοξικό πάνω σε πληγές που πηγάζουν από Μνήμη αξεδίψαστη.

Αναστοχαζόμενη, ανατροφοδοτούμενη Ποίηση. Η εμπειρία ως καύσιμος πρώτη ύλη. Ο ανεπούλωτος ψυχισμός παλινωδεί μεταξύ θρήνου, ύμνου, οργής, διαμαρτυρίας, αυτοεξορίας από έναν κόσμο που δεν καλύπτει τα ανθρωπιστικά ιδανικά και τις ανωθρώσκουσες βλέψεις μας.

Τραγωδία χωρίς κάθαρση. Τέλος χωρίς επιμύθιο. Έξοδος χωρίς νοσταλγία. Μήτε τα βότανα της κρητικής γης συνδυασμένα με τα ονόματα των ανήλικων που συμπάρεσυρε μαζί του το βομβαρδισμένο κήτος στα αδάμαστα κύματα του Αιγαίου.

“Στους αδικοχαμένους Κρητικούς ομόθησκούς μου εις μνήμην”, πρώτη αφιέρωση αυτού του κατανυκτικού τόμου, προσευχητάριου για δύσκολους καιρούς, μεταβατικούς, όπου το τέρας του φασισμού απλώνει πάλι τα φτερά του πάνω από την παραζαλισμένη Ευρώπη, και όχι μόνον.

Ας υψώσουμε όλοι τη φωνή μας για να αφυπνίσουμε τους πτωχούς τω πνεύματι, τας μωράς παρθένους, που νομίζουν πως η δυστυχία θα χτυπήσει μόνον την πόρτα του διπλανού τους. Κυνηγημένοι είμαστε όλοι μας. Κι η μόνη πανανθρώπινη θρησκεία είναι η Φιλότητα, η Ειρήνη, η Ευδοκία, η Προκοπή, η Ομόνοια, η συνεργασία όλων των νοών επί γης.

Εβραίοι είμαστε όλοι μας, κάθε φορά που ένας Εβραίος κυνηγιέται.

Η πρώτη συλλογή “Ταναΐς” ξεκινάει ως λεκτικόν μνημείον πεσόντων, βυθισμένων. Αμέσως μετά ο ρυθμός γίνεται ασθματικός, όπως ενός πνιγμένου που πιάνεται από τα βρύα. Συναισθητικές μεταφορές, παρηχήσεις και συνηχήσεις, επωδοί σε παραλλαγές.

Ιδιαίτερη προσοχή στη σελίδα 27, όπου παρατηρείται δίστηλη στοίχιση, λέξεις που ακροπετούν αλλά δεν παραπαίουν, ισοζυγιασμένο νόημα, ακροστιχικές επαναλήψεις του ίδιου γράμματος σε κάθε στροφή, με το άλφα να επανέρχεται.

Στίχοι υψηλής αισθητικής, όπως: “κλείνουν οι μοχλοί της γης στο ουρλιαχτό των γλάρων” (σελ. 28). Το πολυτονικό τού χαρίζει μια πρόσθετη πολυπλοκότητα, πολυεπίπεδη, πολλαπλασιάζοντας τα υπό-νοήματα εσαεί.

Κάποιες στιγμές ο ποιητής Ιωσήφ Βεντούρας κινείται στα όρια τού λετρισμού. Μετέωροι διασκελισμοί, ρυθμολογία διάστικτη από ελεγειακούς στεναγμούς, προφορική δραματικότητα.

Ιμπρεσιονιστικές εικόνες έντονης πυκνότητας σαν υδατογραφίες και ο μοντερνισμός αξεδιάλυτος με την κινηματογραφικότητα την βαθιά αποτυπωμένη στο Συλλογικό Ασυνείδητο.

Σημαδιακή παρήχηση του σίγμα στη σελίδα 32.

Χαρακτηριστική και εύστοχη η “σύσπασση τής μνήμης” στη σελίδα 35.

Όλο το κείμενο λειτουργεί σε ένα βαθύ συμβολικό επίπεδο, αναγκαστικά μετωνυμικό, συνεκδοχικό, οιονεί αφαιρετικό. Δεν είναι τα γεγονότα εδώ που διεκτραγωδούνται αλλά το μεταίσθημά τους στη μνήμη των ζωντανών.

Στο άκρως συμβολικό για την τοξικότητα του αερίου με το όνομα “Κυκλώνιο” απόηχοι από το βιβλικό “Άσμα Ασμάτων”, από την δημοτική μας παράδοση κι από την έντεχνη ποίηση της λογοτεχνικής γενιάς του 1930, η ποιητική σύλληψη εντοπίζεται στην κόσμο των Ιδεών, όπου οι αριθμοί γεωμετρούν το Άφατο.

Συμπυκνωμένα δίστιχα σαν μινωικές εκλάμψεις ταυροκαθαψίων σε τοιχογραφίες, όπως: “Έτσι σκέφτονται τα πουλιά / Όλα κρεμάλα σε θηλιά” (σελ. 53).

Εικονοποίηση σχεδόν το πόνημα τής σελίδας 55.

Το σημαντικό ποίημα αυτής της δεύτερης πτυχής ετούτου του εικονίσματος είναι το ομώνυμο “Κυλώνιο”, τοξικό, δηλητηριώδες αέριο που χρησιμοποιήθηκε για να λερώσει για πάντα την Πανανθρώπινη Συνειδητότητα. Ρυθμική αναδίπλωση τού ασύνδετου σχήματος, μακράν πολύ από κάθε ρητορική διδακτική.

Δεν βροντοφωνάζουν αυτά τα ποιήματα, σημαίνουν.

Στο ποίημα “Ένα παιδί ονειρεύεται” (σελ. 64), διαπιστώνεται ενδεχομένως η δυνητική αδυναμία των ζωντανών να συμπεριληφθούν στις ζωγραφιές που φιλοτεχνούν οι πεθαμένοι, εκείνοι που δεν πρόλαβαν να ζήσουν.

“Μνημεία που πληθύνετε / με πικραμύγδαλα τη νύχτα” (σελ. 66). Οι διασκελισμοί εγκοπές στο σώμα τής μνήμης.

Ο τελευταίος στίχος: “Μάς άφησες Θεέ και η ψυχή σπαράζει” (σελ. 69).

Κανείς δεν θα μπορούσε να αποδώσει την φρίκη της συλλογικής ανημπόριας εναργέστερα.

Ποιητικός μόχθος σισύφειος και διδαλίκός.